

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата історичних наук Дмитрюка Володимира Миколайовича на дисертаційне дослідження Повисшої Марини Анатоліївни на тему: «Діяльність М.Л. Щукіна (1848–1924) в контексті розвитку залізничного транспорту», подане на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки і техніки

Сьогодні значну увагу істориків науки і техніки привертають проблеми, пов'язані з історією конкретних наукових напрямків в усіх сферах наукового знання. Надзвичайно актуальною є необхідність об'єктивного відтворення процесів розвитку вітчизняної науки на різних етапах її становлення. Особливе значення мають дослідження, що висвітлюють розвиток окремих галузей науки і техніки, діяльність визначних українських вчених та інженерів, авторів унікальних наукових ідей. Під цим кутом зору актуальність рецензованої дисертації не викликає сумнівів. Вона визначається ростом суспільного інтересу до вирішення проблем залізничного транспорту.

Актуальність роботи підсилюється тим, що вона виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Центру досліджень з історії науки і техніки ім. О.П. Бородіна Державного економіко-технологічного університету транспорту МОН України. Дисертаційна робота дозволяє доповнити знання про творчу спадщину вітчизняних інженерів шляхів сполучення, показує їх роль в розвитку залізничного транспорту.

Рецензована дисертація є рукописом, що має вступ, три розділи, які в свою чергу поділяються на параграфи та закінчуються висновками, загальними висновками, список використаних джерел вміщує 264 найменування, 17 сторінок додатків.

На основі опрацювання великого загалу літератури, архівних матеріалів, дисертанткою чітко визначено науковий апарат дослідження. Дуже повно розкрито наукову новизну, окреслено теоретичне та практичне значення

одержаних результатів. Автор розробила оптимальну структуру дисертації, підбрала систему методів наукового пошуку, що дозволило їй отримати науково виважені висновки, які мають важливе науково-теоретичне і практичне значення для історичної науки та історії залізничного транспорту.

На основі аналізу джерельної бази дослідниця переконливо довела, що значення творчої спадщини професора М.Л. Щукіна для розвитку залізничного транспорту, паровозо- і вагонобудування загалом було закономірним явищем, викликаним науково-технічним життям досліджуваного періоду. Використана автором значна джерельна база складається з документів і матеріалів особового походження, державних, відомчих архівів, бібліотечних колекцій, музейних фондів та інших зібрань України та Російської Федерації. В дисертації чітко визначені методи опрацювання відповідних матеріалів, які дали можливість зафіксувати не лише кількісні характеристики, а й визначити головні тенденції розвитку залізничного транспорту означеного періоду, на тлі загального розвитку залізничного господарства. Заслугою дисертантки є те, що із значного масиву матеріалів, що вивчалися, вдалося виділити та узагальнити те головне, що дозволило дисертантці розкрити тему дисертації.

Значний обсяг роботи М.А. Повисша провела, досліджуючи науково-технічні передумови розвитку паровозо- і вагонобудування в Україні кінця XIX – першої третини XX століть. Слід погодитися з визначенням дисертантки, що суттєвий вплив на цей процес мали розробки в галузі будівельної механіки і залізничного транспорту наших вітчизняних вчених І.О. Вишнеградського, М.П. Петрова, М.А. Белелюбського і О.П. Бородіна, їх учнів та послідовників. В дисертації наголошується, що різні аспекти творчої діяльності названих та інших науковців тривалий час залишалися поза увагою істориків науки і, особливо, істориків залізничного транспорту.

Складність завдання, яке постало перед М.А. Повисшою – відтворення цілісної історії розвитку залізничного транспорту в Україні та оцінка ролі М.Л. Щукіна в цьому розвитку, яка полягала, передусім, у тому, що тема ця

практично ще глибоко і всебічно не розроблялася. Були лише певні спроби, реалізовані в окремих наукових статтях та монографіях. Проаналізувавши архівні та літературні матеріали, дослідниця наголошує, що наукова і технічна діяльність М.Л. Щукіна та його науково-технічної школи стала важливою складовою розвитку залізничного транспорту в нашій країні.

Такий же аспект, як участь М.Л.Щукіна у реалізації програм паровозо- і вагонобудування не лише України і Росії, але й світової технічної науки, розглядається в даному дослідженні вперше. Після уважного ознайомлення з усім доробком пошукувача можна з впевненістю стверджувати, що з цим нелегким завданням дисертант справилася успішно. Правомірною слід вважати точку зору дисертантки, що підвалини плідної праці М.Л. Щукіна були певною мірою закладені під час періоду перших творчих пошуків, який співпав для неї з роками навчання і праці в Санкт-Петербурзі, Києві та Москві.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що результати його можуть бути використані у програмах вищих навчальних закладів під час викладання курсів історії залізничного транспорту, при написанні навчальних і методичних посібників з історії залізничного транспорту, зокрема паровозо- і вагонобудування.

На наш погляд вдало окреслена структура дисертаційного дослідження. Вона чітко підпорядкована логіці авторської концепції, яка, в свою чергу, відповідає логіці науково-технічної думки, що вигідно озвучує роботу. Присвятивши окремі параграфи висвітленню формування наукового світогляду М.Л. Щукіна, дисертантка логічно звертається до аналізу його наукових програм і показує весь його дослідницький процес в контексті розвитку залізничного транспорту.

На особливу увагу заслуговує третій розділ дисертаційного дослідження, в якому дано аналіз основних наукових напрямків М.Л. Щукіна. Тут представлена характеристика кожної окремої ідеї, теорії чи концепції вченого, оскільки його праці відбивають ті основні напрями, за якими

розвивалася вітчизняна та світова історія технічної науки. В дисертації також робиться наголос, що теоретичні та практичні дослідження М.Л. Щукіна справили значний вплив на формування мислення сучасних дослідників історії та розвитку залізничного транспорту. Автором дисертації показано також внесок інших вчених та інженерів України в розробку питань інтеграції знання, формування нових наукових напрямків, зокрема низки розробок на залізничному транспорті. Кожний розділ, як і дисертація в цілому, містять логічно обумовлені висновки. Також визначено актуальні проблеми, що ще потребують свого дослідження.

Дисертаційна робота оформлена згідно з вимогами ДАК України.

Варто також відзначити, що матеріали дослідження широко апробовані на різних наукових конференціях. Зміст основних положень дисертації та автореферату ідентичний.

Водночас аналізоване дисертаційне дослідження, як і кожна справді наукова робота, викликає дискусійні запитання і пропозиції.

1. На нашу думку, висвітлюючи науковий доробок М.Л. Щукіна, дисертант мало уваги звернула на роль його опонентів.
2. У третьому розділі дисертації доцільно було б більш детальноше подати біографічні відомості про невідомих широкому загалу, почасти незаслужено забутих вчених-інженерів залізничників Л.М. Леві, Л.С. Лебедянського, О.С. Раєвського, Ю.В. Ломоносова, О.Н. Шелеста.
3. Як суттєвий недолік дисертації вважаю упущенням дисертантки більш детального висвітлення науково-популярної діяльності М.Л. Щукіна, аналізу його історико-технічних робіт.
4. Недостатньо показана діяльність М.Л. Щукіна у Російському технічному товаристві – чи часто він бував на його зібраннях, яку організаційну роботу виконував, чи друкувався у його виданнях?
5. В тексті дисертації подекуди порушена хронологія подій, що ускладнює ознайомлення з її змістом.
6. В роботі зустрічаються русизми, невірні переклади з інших мов.

Однак, висловлені зауваження не мають принципового характеру і не можуть суттєво вплинути на загалом високу оцінку наукової роботи. Аналіз дисертації, автореферату і публікацій автора дозволяє стверджувати, що дисертаційне дослідження Марини Анатоліївни Повисшої «Діяльність М.Л. Щукіна (1848–1924) в контексті розвитку залізничного транспорту» є самостійною, завершеною працею, яка робить вагомий внесок в історію залізничного транспорту, відповідає вимогам ДАК України. Ця дисертаційна робота відповідає пп. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів та вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року. Тому, її автор – Марина Анатоліївна Повисша заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки і техніки.

Офіційний опонент
кандидат історичних наук
директор ДВНЗ «Чернівецький
транспортний коледж»

В.М. Димитрюк